

Del A, Kortsvarsoppgave

Angst for dagslys

Agnar Mykle var en norsk forfatter, kanskje best kjent for sin samfunnsutfordrende roman, *Sangen om den røde rubin*, skrevet i 1956. Mykle bruker flere virkemidler for å beskrive sinnsleiet til hovedpersonen, Ask Burlefot.

I den første setningen av utdraget, bruker Mykle anaforer for å beskrive stemningen som rår mellom Ask og en kvinne på en parkbenk: «... trette av å spasere, trette av å røke ...». I den samme setningen finner vi også en slags sirkelkomposisjon. Setningen både begynner og slutter med at «... natten er i ferd med å dø». Anaforene og komposisjonen gir leserne en følelse av at det nå virkelig haster for Ask, om han skal nå sitt forføreriske mål.

Ask er tydelig forberedt på nederlag, noe Mykle impliserer ved bruk av metaforer. Han skriver: «Det er som om universet blir en [...] umåtelig klokke av ørtynt krystall». Videre skriver han at «Det første ord vil få klokken til å splintres ...». Det kan se ut som at Ask har innsett hvor veien vil føre, men at håpet ikke er ute før hennes «... svar uten appell» bekrefter nederlaget.

Mykle bruker også personifikasjoner, som bidrar til at teksten blir enda mer følelsesladd. Han skriver at «Tiden blir tom». Det virker som at Ask sitter i et slags vakuum, mens han venter på svaret fra kvinnen ved hans side.

Vi kan konkludere med at Mykle bruker en rekke virkemidler, med god effekt, for å gi leserne et innblikk i hvordan Ask Burlefot blir påvirket av sine omgivelser, og sine egne valg. Følelsen av angst er fremtredende i teksten, en følelse mange lesere sannsynligvis vil kunne kjenne seg igjen i.

Kilder:

Heger, Anders: Agnar Mykle i Norsk biografisk leksikon på snl.no. Hentet 21. mai 2021 fra https://nbl.snl.no/Agnar_Mykle

Mykle, Agnar. *Sangen om den røde rubin*. Oslo: Gyldendal, 1956. Utdrag.

Del B, Langsvarsoppgave

Oppgave 2

Språk: Fortrinn eller handicap?

Debatten om språk i Norge begynte på 1830-tallet i den daværende kultureliten, bestående særlig av Wergeland, med Patriotene, og P.A. Munch, med intelligenspartiet. Språkstriden eskalerte utover århundret, og ble på 1870-tallet storpolitikk. En del av striden har hele tiden basert seg på et demokratisk grunnlag, spesielt for Wergeland og Aasen, som var opptatte av de lavere sosiale lag. På 2000-tallet ble det skrevet en rekke tekster om problematikken, deriblant «Språk er makt» av Kjell Ivar Vannebo (2004), «Vi sitter fast i et hierarki der menn rangeres høyere enn kvinner. Pass på ordene dine!» av Helene Uri (2020), «det främmande språket» av Thomas Marainen (2006) og *Og* av Verónica Salinas (2016). At språk er makt er et etablert faktum det er vanskelig å argumentere mot, og språk er derfor jevnlig tema i samfunnsdebatter, av ulike grunner. Hvem står kampen mellom, og hvorfor gir egentlig språk makt?

I «Språk er makt» tar Vannebo opp akkurat dette. Han skriver: «[...] det har vore ein kamp om språket mellom sosiale og regionale grupper [...] ulike etniske grupper [...] mellom majoritetar og minoritetar, mellom kjønna, mellom ekspertar og lekfolk, og mellom deg og meg». Språkdebatten er altså ikke lenger bundet til landsmål eller riksmål. Den er nå spredt ut, og befinner seg i alle kriker og kroker av samfunnet. Språk gir makt, ifølge Vannebo, fordi «sjølve språkforma blir assosiert med førestillingar om kva som blir sett på som relevant eller irrelevant, som korrekt eller feil». Blant samfunns- og språkdebattantene er det til en viss grad tydelig hvem som sitter med språkmakten. Vi kan i alle fall anta, at majoritetene sitter med større språklig makt enn minoritetene, at ekspertene sitter med større språklig makt enn lekfolk, og at menn sitter med større språklig makt enn kvinner.

At menn rangeres høyere enn kvinner i språket bekreftes, i den grad det er mulig, i kronikken til Helene Uri, publisert på kvinnedagen 8. mars 2020. Hun skriver «Da yrkesbetegnelsen *helsesøster* ble endret til *helsesykepleier* i 2019, fikk studiet tre ganger så mange mannlige søkere». Uri gjetter på at dette hadde en sammenheng med navneskiftet. Det eksisterer andre eksempler på at kjønnsnøytralt språk muligens har hatt en endringsskapende effekt i samfunnet. Det er for eksempel mulig å anta at noe av grunnen til økningen av kvinnelige stortingsrepresentanter, skyldes nettopp endringen fra *stortingsmann* til *stortingsrepresentant*. Det er antakeligvis vanskelig å drive konkret forskning på holdninger i språk, men det er ikke

umulig å se tendenser. Uri skriver også at det «i ordene ligger makt og avmakt», og at vi «derfor skal [...] passe på hvilke ord vi bruker». Hvis målet er en god balanse av kjønn i alle yrker, kan mye tyde på at et kjønnsnøytralt språk er et skritt i riktig retning. Det kan også nevnes at kjønnsnøytralt språk er noe språkrådet i dag jobber for å innføre.

Forløperen til språkrådet, språknemnda, kjempet på 1950-tallet en tapende kamp for samnorskprosjektet. Samnorskprosjektet ble aldri gjennomført, men vi sitter i dag igjen med en rekke konsekvenser prosjektet førte med seg. Deriblant et språk rikt på alternative skrivemåter. Man kan skrive konservativt bokmål, radikalt bokmål, bokmålsnær nynorsk, og radikal nynorsk. Særlig forskjellen på konservativt og radikalt bokmål er interessant i dagens språkdebatt, mye fordi et individs språk kan si noe om både politisk ståsted og sosial status.

Tradisjonelt har den borgerlige massen stemt til høyre, og arbeiderklassen til venstre. Folkemålsformer som a-ender og diftonger er fortsatt til en viss grad brukt både muntlig og skriftlig av dagens arbeiderklasse. Siden både riksmålsformer og folkemålsformer er tillatt i dagens skriftspråk, vil man kanskje i noen grad fortsatt kunne gjette seg frem til hvor en person befinner seg i både den sosiale og politiske verden, i alle fall i uformelle skriftlige sammenhenger. Som Vannebo kommenterer, kan man blant annet se kampen om språkmakten «mellom sosiale og regionale grupper». Selv om folkemålsformene fikk seg et kraftig løft under Arbeiderpartiets utrettelige kamp for samnorsken, kan man fortsatt se at selv enkelte radikale venstreside-politikere med opphav fra dialektpregede områder, både skriver og snakker med konservative målformer. Igjen blir Vannebos ord relevante; «... førestillingar om kva som blir sett på som relevant eller irrelevant, som korrekt eller feil». Kanskje skyldes den dialektutvannende språkbruken bare standardiseringen av språket, som sakte, men sikkert visker ut både dialekter, og grovkornede sosiolekter. Eller kanskje skyldes det at folkemålsformene fortsatt har lav status i samfunnet, og at for å bli hørt og tatt seriøst, så lønner det seg å uttrykke seg på «maktens språk».

Det er ikke bare folkemålsformer som historisk sett har hatt lav status. Samisk språk fikk lide voldsomt under fornorskningspolitikken på 18 – og 1900-tallet, der barn ble dratt vekk fra familiene sine og sendt på internatskoler. Skoler der norsk var eneste godtatte språk. Det viser seg i, at det i dag kun er rundt 20 000 samisktalende mennesker bosatt i Norge, og at de samisktalende utgjør ca. halvparten av den samiske befolkningen i Norge. Men språk er identitet, og lar seg ikke utrydde uten kamp. Den samiske skriftkulturen lever videre, blant annet gjennom diktning. Thomas Marainen skrev i 2006 et dikt ved navn «det främmande språket» (opprinnelig skrevet på samisk), der han skildrer hvordan «modersmålet alltid [er] nærmast

hjärtat». Han skriver at «det främmande språket / sliter / knäcker tungan». Det er mulig å anta at Marainen her peker på utryddelsen av det samiske språket, og at det å bli frarøvet sitt eget språk og dermed bli tvunget til å snakke et annet, på en måte er en berøvelse av ens egen identitet. Den norske staten valgte, på grunnlag av blant annet nasjonalromantikk, sosialdarwinisme og frykt for tap av land, å nærmest utrydde et urfolks språk. Politikken endte etter andre verdenskrig, men mye skade var allerede gjort. Marainen skriver og at det fremmede språket «dämmer upp flödet», altså flyten. Man kan kanskje tolke Marainens dikt til å bety at det å uttrykke seg fritt og flytende, er å uttrykke seg med eget språk og ikke en annens.

Å ikke kunne uttrykke seg fritt gjelder ikke bare for den samiske befolkningen. Også innvandrere opplever det som vanskelig og hemmende å ikke kunne uttrykke seg på morsmålet sitt. I romanen *Og* skriver Verónica Salinas om hvordan hun på norskkurs har lyst til å prate med en annen deltaker, men ikke behersker språket godt nok til å kunne uttrykke seg. Hun skriver: «Men å si hvem du er krever mange ord. Ord hun ikke har. Ord jeg ikke har. Vi bare sitter og er stille». Det å uttrykke seg er en betydelig del av det å være menneske. Men det er ikke bare til å uttrykke seg man bruker språk. Man bruker det også når man tenker. Salinas skriver: «Alle tankene stopper, og alt er stille inni meg». Vi kan se ut ifra Salinas' roman hvor tett språk og identitet henger sammen, når språket preger både det som skjer utenfor, og det som skjer inni et individ. Da er det kanskje også lett å trekke linjer mellom hvor mye makt som ligger i språket, og hvor lett det kan brukes til å undertrykke og diskriminere.

Følgelig ser vi ut ifra både vedleggene og annen empirisk erfaring, at språk og makt henger tett sammen. Innvandrere sliter med å skaffe høytlønnede jobber, fordi språklige ferdigheter nesten alltid er en betingelse. Den språklige fornorskningspolitikken har skylden for ødeleggelse av flere minoritetskulturer. Man kan også argumentere for at kvinner nesten umerkelig blir diskriminert gjennom et mannsdominert språk. Det kan være naturlig å konkludere med at god språkopplæring i eget morsmål, samt god undervisning i de offisielle skriftspråkene vil være gunstig for utjevning av forskjeller i samfunnet, samtidig som det vil ivareta identiteten til hver enkelt.

Kilder:

-Christensen, Jostein og Asbjørn Odin Aag. «Studiehefte Samisk språk og kultur». Videoteket.no. Nedlastningsdato 14.02.2021.

-Marainen, Thomas. «det främmande språket». Fra antologien Viidát: divttat Sámis / Vidd: dikter från Sápmi. Podium forlag, 2006

-Salinas, Verónica. Og. Oslo: Cappelen Damm, 2016. Utdrag.

-Uri, Helene. «Vi sitter fast i et hierarki der menn rangeres høyere enn kvinner. Pass på ordene dine!» Aftenposten 08.03.2020 www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/b52OR1/vi-sitter-fast-i-et-hierarki-der-menn-rangeres-hoeyere-enn-kvinner-pa. Nedlastingsdato 20.11.2020.

-Vannebo, Kjell Ivar. «Språk er makt», Språknytt 3–4/2004 www.sprakradet.no/Vi-oqvart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/2004/Spraaknytt_2004_3_4/Leder/ Nedlastingsdato 20.11.2020. Til nynorsk ved Utdanningsdirektoratet.